سورة القدر

97.സൂറതുല്‍ ക്വദ്ര്‍

മക്കഃയില്‍ അവതരിച്ചത് - വചനങ്ങള്‍ 5

[മദീനഃയില്‍ അവതരിച്ചതാണെന്നും പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

പരമകാരുണികനും, കരുണാനിധിയുമായ അല്ലാഹുവിന്റെ നാമത്തില്‍.

إِنَّآ أَنزَلۡنَٰهُ فِي لَيۡلَةِ ٱلۡقَدۡرِ ﴿١﴾

(1) നിശ്ചയമായും, നാം ഇതിനെ [ക്വുര്‍ആനെ] 'ലൈലത്തുല്‍ ക്വദ്റി'ല്‍ [നിര്‍ണയത്തിന്റെ രാത്രിയില്‍] അവതരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ ﴿٢﴾

(2) 'ലൈലത്തുല്‍ ക്വദ്ര്‍' എന്നാലെന്താണെന്ന് നിനക്ക് എന്തറിയാം?!

لَيۡلَةُ ٱلۡقَدۡرِ خَيۡرٞ مِّنۡ أَلۡفِ شَهۡرٖ ﴿٣﴾

(3) 'ലൈലത്തുല്‍ ക്വദ്ര്‍' ആയിരം മാസത്തെക്കാള്‍ ഉത്തമമാകുന്നു.

تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذۡنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمۡرٖ ﴿٤﴾

(4) മലക്കുകളും, 'റൂഹും' [ആത്മാവും] അവരുടെ റബ്ബിന്റെ ഉത്തരവുപ്രകാരം അതില്‍ ഇറങ്ങിവരുന്നു; എല്ലാകാര്യത്തെ സംബന്ധിച്ചും.

سَلَٰمٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطۡلَعِ ٱلۡفَجۡرِ ﴿٥﴾

(5) സമാധാനശാന്തിയത്രെ അത്! പ്രഭാതോദയം വരേക്കുമുണ്ടായിരിക്കും.

﴾1﴿ إِنَّا നിശ്ചയമായും നാം أَنزَلْنَاهُ ഇതിനെ (അതിനെ) അവതരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു, ഇറക്കി فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ലൈലത്തുൽ ഖദ്റിൽ, നിർണയത്തിന്റെ രാവിൽ ﴾2﴿ وَمَا أَدْرَاكَ നിനക്ക് അറിവുതന്നതെന്ത് (എന്തറിയാം) مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ലൈലത്തുൽ ഖദ്ർ എന്നാലെന്തെന്ന് ﴾3﴿ لَيْلَةُ الْقَدْرِ ലൈലത്തുൽ ഖദ്ർ خَيْرٌ ഉത്തമമാണ്, ഗുണകരമാണ് مِنْ أَلْفِ ആയിരത്തെക്കാൾ شَهْرٍ മാസം ﴾4﴿ تَنَزَّلُ ഇറങ്ങിവരും, ഇറങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കും الْمَلَائِكَةُ മലക്കുകൾ وَالرُّوحُ റൂഹും (ആത്മാവും) فِيهَا അതിൽ بِإِذْنِ ഉത്തരവ് (സമ്മതം- അനുമതി) പ്രകാരം رَبِّهِم അവരുടെ റബ്ബിന്റെ مِن كُلِّ أَمْرٍ എല്ലാ കാര്യത്തെക്കുറിച്ചും ﴾5﴿ سَلَامٌ ശാന്തിയാണ്, സമാധാനമത്രെ هِيَ അത് حَتَّىٰ مَطْلَعِ ഉദയം (ഉദിക്കുന്ന അവസരം) വരെ الْفَجْرِ പ്രഭാതത്തിന്റെ

قَدْر (ഖദ്ർ) എന്ന വാക്കിന് 'നിർണയിക്കുക, കണക്കാക്കുക' എന്നിങ്ങനെയും, 'നിലപാട്, ബഹുമാനം' എന്നിങ്ങനെയും അർത്ഥമുള്ളതുകൊണ്ട് ليلة القدر(ലൈലത്തുൽ ഖദ്ർ) എന്ന വാക്കിന് 'നിർണയത്തിന്റെ രാത്രി' എന്നും 'ബഹുമാനത്തിന്റെ രാത്രി' എന്നും വിവർത്തനം നൽകാം. രണ്ടായാലും, അത് ആ പ്രത്യേക രാത്രിയുടെ പേരാകുന്നു. സൂ:ദുഖാനിൽ ഇതേ രാത്രിയെക്കുറിച്ച് فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (യുക്തിമത്തായ എല്ലാ കാര്യവും അതിൽ വേർതിരിച്ച് വിവരിക്കപ്പെടുന്നു) എന്ന് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇവിടെ 4 -ാം വചനത്തിൽ റബ്ബിന്റെ ഉത്തരവുപ്രകാരം എല്ലാ കാര്യത്തെസംബന്ധിച്ചും അന്ന് മലക്കുകളും 'റൂഹും' ഇറങ്ങിവരുമെന്നും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആകയാൽ, ആ രാത്രി ഭൂമിയിലെ കാര്യങ്ങൾ പലതും നിർണയിച്ചു വ്യവസ്ഥ ചെയ്യപ്പെടുന്ന ഒരു പ്രത്യേക ദിവസമാണെന്ന് മനസ്സിലാക്കാം. സൂ: ദുഖാനിൽ ഈ രാത്രിയെപ്പറ്റി ليلة مباركة (അനുഗൃഹീതമായ ഒരു രാത്രി) എന്ന് വിശേഷിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇവിടെയാകട്ടെ, അതിന്റെ പല മാഹാത്മ്യങ്ങളും എടുത്തുപറഞ്ഞു പ്രശംസിക്കുകയും ചെയ്തിരിക്കുന്നു. അപ്പോൾ, അത് നിർണയത്തിന്റെയും ബഹുമാനത്തിന്റെയും രാത്രിയാണെന്ന് വ്യക്തമാകുന്നു.

പ്രസ്തുത രാത്രിയെപ്പറ്റി 1 -ാം വചനത്തിൽ അല്ലാഹു പ്രസ്താവിച്ചത് ഖുർആൻ അവതരിപ്പിച്ചത് ആ രാത്രിയിലാണ് എന്നത്രെ. ലോകാവസാനം വരെ മാനവലോകത്തിന്റെ ഐഹികവും പാരത്രികവുമായ സകല നന്മകൾക്കും നിദാനമാകുന്ന ആ ദിവ്യഗ്രന്ഥത്തിന്റെ അവതാരണം ഉണ്ടായ രാവ് നിശ്ചയമായും ഒരു മഹത്തായ രാവാണെന്നും പറയേണ്ടതില്ല. ആ ഗ്രന്ഥത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്ന ഏവർക്കും അത് നിഷേധിക്കുവാൻ വയ്യ. ഈ രാവ് റമദ്വാൻ മാസത്തിലാണെന്ന് പരക്കെ അറിയപ്പെട്ടതും, സൂ: അൽബകറഃ 185 ൽനിന്ന് മനസ്സിലാക്കാവുന്നതുമാണ്. റമദ്വാൻ മാസത്തിലാണ് ഖുർആൻ അവതരിച്ചതെന്നാണ് അവിടെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നത്. അനുഗൃഹിതമായ ഒരു രാത്രിയിലാണെന്ന് സൂ: ദുഖാനിലും, ലൈലത്തുൽ ഖദ്റിലാണെന്ന് ഇവിടെയും പറയുന്നു. അപ്പോൾ, ലൈലത്തുൽ ഖദ്ർ റമദ്വാൻ മാസത്തിലാണെന്നും, അതുതന്നെയാണ് അനുഗൃഹീത രാത്രിയെന്നും സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. എന്നാൽ, ഖുർആന്റെ അവതരണം പൂർത്തിയായത് ഇരുപത്തിമൂന്ന് കൊല്ലക്കാലം കൊണ്ടാണെന്നിരിക്കെ, ഈ രാത്രിയിൽ അല്ലെങ്കിൽ റമദാൻ മാസത്തിൽ അവതരിച്ചു എന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപര്യം എന്താണ്? ഇത് സംബന്ധിച്ച് കൂടുതൽ വിവരം സൂ: ദുഖാനിൽ നാം വിവരിച്ചിരിക്കുന്നു. ചുരുക്കത്തിൽ, ജ്ഞാനരേഖയാകുന്ന 'ലൌഹുൽ മഹ്ഫൂളി'ൽ നിന്ന് ഏറ്റവും അടുത്ത ആകാശത്തിലേക്ക് ഇറക്കി

യത് ആ രാത്രിയിലാണ്. പിന്നീട് സന്ദർഭമനുസരിച്ച് കുറേശ്ശെയായിട്ടാണ് ഭൂമിയിലേക്ക് അവതരിപ്പിക്കപ്പെട്ടത് എന്നത്രെ ഭൂരിഭാഗം പണ്ഡിതൻമാരുടെയും അഭിപ്രായം. മുൻഗാമികൾ മിക്കവാറും ഈ അഭിപ്രായം മാത്രമാണ് സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതും. മറ്റൊരു അഭിപ്രായം, നബി തിരുമേനിﷺക്ക് ക്വുർആൻ അവതരിപ്പിക്കുവാൻ തുടങ്ങിയത് റമദ്വാന്റെ ആ രാത്രിയിലായിരുന്നുവെന്നാകുന്നു. രണ്ടായിരുന്നാലും ശരി, കൊല്ലംതോറും റമദ്വാൻ മാസങ്ങളിൽ ആ പുണ്യരാവ് ആവർത്തിക്കപ്പെടുമെന്ന് പല ഹദീഥുകളിലും സംശയരഹിതമായി വന്നിട്ടുള്ളതും, മുസ്‌ലിംകൾ എക്കാലത്തും അത് പൊതുവിൽ അംഗീകരിച്ചു വന്നിട്ടുള്ളതുമാണ്. ക്വുർആന്റെ പ്രസ്താവനകളും അതാണ് കാട്ടിത്തരുന്നതും. കൂടുതൽ വിവരം അടുത്ത വ്യാഖ്യാനക്കുറിപ്പിൽ കാണാം.

ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെക്കുറിച്ച് നിനക്ക് വല്ലതും അറിയാമോ എന്ന് ചോദിച്ചുകൊണ്ട് അതിന്റെ മഹത്വത്തിലേക്ക് 2 -ാം വചനം ശ്രദ്ധ ആകർഷിക്കുന്നു. തുടർന്നുകൊണ്ട് ആ രാത്രി ആയിരം മാസത്തെക്കാൾ ഉത്തമമാണെന്ന് ഉണർത്തുന്നു. ചില പ്രത്യേക കാരണങ്ങളാൽ ചില സ്ഥലങ്ങൾക്കും സമയങ്ങൾക്കും മറ്റുള്ളവയെ അപേക്ഷിച്ചു ഉന്നത സ്ഥാനമുണ്ടായിരിക്കും. ഇതരസ്ഥലങ്ങളെക്കാൾ പള്ളികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ക്രമപ്രകാരം മക്കഃയിലെ 'മസ്ജിദുൽ ഹറാമിനും,' മദീനഃയിലെ 'മസ്ജിദുന്നബവി'ക്കും, ബൈത്തുൽ മുക്വദ്ദസിലെ 'മസ്ജിദുൽ അക്‌സ്വാക്കും ശ്രേഷ്ഠതയുണ്ടല്ലോ. അതുപോലെത്തന്നെ, ദിവസങ്ങളിൽ വെള്ളിയാഴ്ച, അറഫാദിവസം, പെരുന്നാൾദിവസം മുതലായവക്കും, മാസങ്ങളിൽ റമദ്വാൻ മാസത്തിനും, ദുൽഹജ്ജ്മാസത്തിനും ശ്രേഷ്ഠതയുണ്ട്. ഏതെങ്കിലും തത്വത്തെയോ, കാരണത്തെയോ അടിസ്ഥാനമാക്കി ഓരോന്നിനും ശ്രേഷ്ഠത നിശ്ചയിക്കുന്നത് അല്ലാഹുവാണ്. അവൻ ബഹുമാനിച്ചതിനെ നാം ബഹുമാനിക്കൽ നിർബന്ധമാകുന്നു. നമ്മുടെ വകയായി ഒരു സ്ഥലത്തിനോ സമയത്തിനോ പ്രത്യേക ബഹുമാനം കൽപിക്കുവാൻ പാടില്ലാത്തതുമാണ്. അക്കൂട്ടത്തിൽ ഒന്നത്രെ, ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനും അല്ലാഹു വളരെ ശ്രേഷ്ഠത കൽപിച്ചിരിക്കുന്നത്. ക്വുർആൻ അവതരിച്ചത് ആ രാത്രിയിലാണെന്നതുതന്നെ അതിന് മതിയായ കാരണമാണല്ലോ. സൂ: ദുഖാനിലും ഈ സൂറത്തിലും ആ രാത്രിയിൽ ഉണ്ടാകുമെന്ന് പ്രസ്താവിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള വൻകാര്യങ്ങൾ അതിന്റെ മഹത്വത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അതിനെല്ലാം പുറമെ വേറെയും നമുക്കറിയാത്ത രഹസ്യങ്ങൾ അതിലുണ്ടായിക്കൂടാ എന്നില്ലതാനും. والله اعلم

അല്ലാഹു ബഹുമാനിച്ച എല്ലാറ്റിനെയും ബഹുമാനിക്കുന്നത് വളരെ ഉത്തമമായ കാര്യമാണെന്നും, അല്ലാഹുവിന്റെ ചിഹ്നങ്ങളെ ബഹുമാനിക്കുന്നത് ഹൃദയത്തിലെ ഭയഭക്തിയുടെ അടയാളമാണെന്നും സൂറത്തുൽ ഹജ്ജിൽ അല്ലാഹു പ്രസ്താവിക്കുന്നു. (സൂ:ഹജ്ജ് 30 ഉം 32 ഉം വ്യാഖ്യാനവും നോക്കുക.) എന്നാൽ, ഓരോന്നിനെയും ബഹുമാനിക്കേണ്ടുന്നത് അതതിനെ സംബന്ധിച്ച് അല്ലാഹുവും റസൂലും കാണിച്ചുതന്ന പ്രകാരമായിരിക്കേണ്ടതുണ്ട്. സ്ഥലങ്ങളെയും സമയങ്ങളെയും കുറിച്ച് പറയുകയാണെങ്കിൽ– അതിൽ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പ്രത്യേക കർമങ്ങൾക്ക് പുറമെ– നമസ്കാരം, ദുആ, ദിക്ർ, ദാനധർമങ്ങൾ ആദിയായ പുണ്യകർമങ്ങൾ അവയിൽ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നത് നല്ലതാണെന്ന് മൊത്തത്തിൽ പറയാവുന്നതാണ്. ഇതനുസരിച്ച് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിൽ വിശേഷിച്ചും പുണ്യകർമങ്ങൾ വർദ്ധിപ്പിക്കേണ്ടതാണെന്ന് പറയേണ്ടതില്ല. (കൂടുതൽ വിവരം തുടർന്നുള്ള വ്യാഖ്യാനക്കുറിപ്പിൽ വരുന്നുണ്ട്.)

'ആയിരം മാസത്തെക്കാൾ ഉത്തമം' എന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപര്യം– പല മഹാൻമാരും പ്രസ്താവിക്കുന്നതുപോലെ– ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ കൂടാതെയുള്ള ആയിരം

മാസങ്ങളിൽ ചെയ്താലുണ്ടാകുന്ന അത്ര പ്രതിഫലം ആ രാത്രിയിൽ ചെയ്യുന്ന പുണ്യ കർമങ്ങൾക്ക് ലഭിക്കുമെന്നായിരിക്കാം. അല്ലെങ്കിൽ, തൊട്ടവചനങ്ങളിൽ കാണുന്നതുപോലെ, ആ രാത്രിയിൽ മലക്കുകളുടെ വരവ് തുടങ്ങിയ പല കാര്യങ്ങളും അന്ന് സംഭവിക്കുന്നുവെന്ന നിലക്കും ആയിരിക്കാവുന്നതാണ്. 'ആയിരം മാസത്തെക്കാൾ' എന്ന് കണക്കാക്കിയതിന്റെ രഹസ്യവും നമുക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ.

ആ രാത്രിയിൽ മലക്കുകളും 'റൂഹും' അവരുടെ റബ്ബിന്റെ ഉത്തരവുപ്രകാരം ഇറങ്ങി വരുമെന്നാണ് അതിന്റെ സവിശേഷതയായി അല്ലാഹു പിന്നീട് പ്രസ്താവിക്കുന്നത്. 'റൂഹ്' എന്നാൽ 'ആത്മാവ്' എന്ന് വാക്കർത്ഥം. ജിബ്രീൽ (അ) എന്ന മലക്കാണ് വിവക്ഷ. വേറെയും അഭിപ്രായമുണ്ടെങ്കിലും ഇതാണ് കൂടുതൽ സ്വീകാര്യമായി കാണുന്നത്. 'റൂഹ്' എന്ന് ജിബ്രീലിനെക്കുറിച്ച് ക്വുർആനിൽതന്നെ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. (ശുഅറാഉ്, 193) അദ്ദേഹം മലക്കുകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ പ്രധാനിയാണല്ലോ. അതുകൊണ്ട് അദ്ദേഹത്തിന്റെ പേർ പ്രത്യേകം എടുത്തു പറഞ്ഞതാണ്. നമ്മുടെ ദൃഷ്ടിക്ക് കാണുവാൻ കഴിയാത്തതും, ബാഹ്യബുദ്ധികൊണ്ടുമാത്രം മനസ്സിലാക്കാവതല്ലാത്തതുമായ എത്രയോ കാര്യങ്ങൾ ഈ ലോകത്ത് മലക്കുകൾ വഴി നടന്നുവരുന്നുണ്ടെന്ന് ക്വുർആൻ കൊണ്ടും, നബിവചനങ്ങൾകൊണ്ടും സ്ഥാപിതമായതാകുന്നു. അക്കൂട്ടത്തിൽ മഹത്തായ പല കാര്യങ്ങളും അന്നത്തെ രാത്രി മലക്കുകൾ മുഖേന ഭൂമിയിൽ നടക്കുന്നതായിരിക്കും. അന്നത്തെ അവരുടെ ആഗമനം അനുഗ്രഹത്തിന്റെ ആഗമനമായിരിക്കുമെന്നതിൽ സംശയമില്ല. ബദ്ർ യുദ്ധത്തിലും മറ്റും സത്യവിശ്വാസികൾക്ക് ശാന്തിക്കും സമാധാനത്തിനുംവേണ്ടി ആയിരക്കണക്കിൽ മലക്കുകൾ ഇറങ്ങിയിരുന്നുവെന്ന് അല്ലാഹു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ളതാണ്. മലക്കുകളുടെ വരവ് 'എല്ലാ കാര്യത്തെ സംബന്ധിച്ചു'മാണെന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ സാരം, ഭൂമിയിൽ മലക്കുകൾ വഴി നടത്തപ്പെടുന്ന കാര്യങ്ങളുടെ ആവശ്യാർത്ഥം എന്നായിരിക്കാം. والله اعلم ആ രാത്രിയിൽ എല്ലാ യുക്തിമത്തായ കാര്യങ്ങളും വേർതിരിച്ച് വിവരിക്കപ്പെടുമെന്ന് സൂ: ദുഖാനിൽ പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ. ആ രാത്രി അത്രയും സമാധാനശാന്തിയാണെന്നും, അത് പ്രഭാതോദയം വരെ ഉണ്ടായിരിക്കുമെന്നും അല്ലാഹു ഇവിടെയും പ്രസ്താവിക്കുന്നു. നബിﷺ കാണിച്ചുതന്നതുപോലെ ആ രാത്രി വിനിയോഗിക്കുന്നവർക്ക് ആ നന്മകൾ തികച്ചും അനുഭവിക്കുവാൻ ഭാഗ്യമുണ്ടാകുമെന്ന് തീർച്ച. അല്ലാഹു നമുക്ക് തൗഫീക് നൽകട്ടെ. ആമീൻ.

﴿ولله الحمد والمنة﴾

വ്യാഖ്യാനക്കുറിപ്പ്:

ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ (ليلة القدر) അഥവാ നിർണയത്തിന്റെ രാത്രി

സൂറത്തുൽ ക്വദ്റിലും, സൂറത്തുദ്ദുഖാന്റെ ആദ്യത്തിലും അല്ലാഹു പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു മഹത്തായ രാവാണ് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ. (കാര്യങ്ങൾ നിർണയം ചെയ്യുന്ന രാത്രി- അഥവാ ബഹുമാനത്തിന്റെ രാത്രി.) അതിന് ഈ പേർ വന്നതിന്റെ പശ്ചാത്തലത്തെപ്പറ്റിയും, ക്വുർആൻ അവതരിച്ചത് ആ രാത്രിയിലാണ് എന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപര്യത്തെപ്പറ്റിയും പ്രസ്തുത സ്ഥലങ്ങളിൽവെച്ച് നാം സംസാരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ക്വുർആൻ അവതരിച്ച മാസമെന്ന നിലക്ക് റമദ്വാൻ മാസത്തിന് പ്രാധാന്യമുള്ളതുപോലെ, അത് അവതരിച്ച രാത്രി എന്ന നിലക്ക് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനും വളരെ പ്രാധാന്യമുണ്ട്. ക്വുർആന്റെ അവതരണം മുമ്പ്കഴിഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിലും അതിന്റെ പ്രാധാന്യവും മഹത്വവും എന്നും നിലനിന്നുവരുന്നുവല്ലോ. ആ നിലക്ക് ആ മാസവും ആ രാത്രിയും എല്ലാ കാലത്തും പ്രത്യേകം പരിഗണിക്കപ്പെടുകയും സ്മരിക്കപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നത് സ്വാഭാവികമാണ്.

ക്വുർആൻ അവതരിച്ചു തുടങ്ങിയ ആ ഒരേ ഒരു രാത്രി മാത്രമാണ് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ എന്നും, കൊല്ലംതോറും അത് ആവർത്തിക്കപ്പെടുന്നില്ല എന്നും ചിലർ പറയാറുണ്ട്. ആധുനിക ചിന്താഗതിക്കാരിൽനിന്നാണ് അധികവും ഈ അഭിപ്രായം പ്രകടമാകാറുള്ളത്. ക്വുർആന്റെ പ്രസ്താവനകളും, നബി വചനങ്ങളും ഈ അഭിപ്രായം തെറ്റാണെന്നുള്ളതിന് മതിയായ തെളിവ് നൽകുന്നു.

സൂ: ദുഖാനിൽ ഈ രാത്രിയെക്കുറിച്ച് إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ (നിശ്ചയമായും നാം അതിനെ -ക്വുർആനെ- അനുഗൃഹീതമായ ഒരു രാത്രിയിൽ അവതരിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു) എന്ന് പറഞ്ഞതിനുശേഷം فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (അതിൽ എല്ലാ യുക്തിമത്തായ കാര്യവും വേർതിരിച്ചു വിവരിക്കപ്പെടുന്നു) എന്ന് പറയുന്നു. അതുപോലെ, സൂ: ക്വദ്റിൽ ആദ്യം إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (നിശ്ചയമായും നാം അതിനെ ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിൽ അവതരിപ്പിച്ചു) എന്നും, പിന്നീട് അതിന്റെ മഹത്വങ്ങൾ വിവരിച്ചകൂട്ടത്തിൽ تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا (അതിൽ മലക്കുകളും 'റൂഹും' ഇറങ്ങിവരുന്നു- അഥവാ ഇറങ്ങിവരും) എന്നും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. രണ്ട് സ്ഥലത്തും ക്വുർആനെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞപ്പോൾ 'അതിനെ അവതരിപ്പിച്ചു' എന്ന് ഭൂതകാലക്രിയ (الماضى)യാണ് അല്ലാഹു ഉപ

യോഗിച്ചത്. ആ രാത്രിയിലുണ്ടാകുന്ന സംഭവങ്ങളെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞപ്പോഴാകട്ടെ 'അതിൽ കാര്യം വിവേചനം ചെയ്യപ്പെടുന്നു' എന്നും, 'അതിൽ മലക്കുകൾ ഇറങ്ങിവരുന്നു' എന്നും വർത്തമാനകാലത്തിനും ഭാവികാലത്തിനും ഉപയോഗിക്കുന്ന ക്രിയ (المضارع)യാണ് അല്ലാഹു ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്നത്. അല്ലാഹു ഉപയോഗിച്ച ഓരോ വാക്കുകളിലും അവയുടെ ഉപയോഗക്രമങ്ങളിലും പല സൂചനകളും രഹസ്യങ്ങളും അടങ്ങിയിരിക്കുമെന്ന് പറയേണ്ടതില്ല. ക്വുർആനെ അവതരിപ്പിച്ചുവെന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ താൽപര്യം 'ലൗഹുൽ മഹ്ഫൂളി'ൽനിന്ന് ആകാശത്തേക്ക് അവതരിപ്പിച്ചുവെന്നോ, നബിﷺക്ക് അവതരിപ്പിക്കുവാൻ ആരംഭിച്ചുവെന്നോ ആവട്ടെ, ഏതായാലും ശരി– ആ അവതരണ സംഭവം കഴിഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടെന്നും, കാര്യങ്ങളുടെ വിവേചനം നടത്തലും മലക്കുകളുടെ വരവും അതിനുശേഷവും സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുണ്ട്– അല്ലെങ്കിൽ സംഭവിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കും– എന്നുമാണ് ഇത് വ്യക്തമാക്കിത്തരുന്നത്. എനി, നബിവചനങ്ങളിലേക്ക് കടന്നാൽ യാതൊരു വ്യാഖ്യാനത്തിനും ഇടമില്ലാത്തവണ്ണം അത് സ്പഷ്ടവുമാകുന്നു. ക്വുർആന്റെ വ്യാഖ്യാനത്തിന് ക്വുർആനെക്കഴിച്ചാൽ പിന്നെ നബിﷺയുടെ വചനങ്ങളും ചര്യകളുമാണല്ലോ ആധാരം. നോക്കുക:-

റസൂൽﷺ അരുളിച്ചെയ്തതായി ആഇശഃ (റ) ഉദ്ധരിക്കുന്നു: 'ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെ റമദ്വാന്റെ അവസാനത്തെ പത്തിലെ ഒറ്റയായ രാത്രികളിൽ കരുതിയിരുന്നുകൊള്ളുവിൻ.' (ബു; മു) ഇബ്നു അബ്ബാസ് പറയുകയാണ്: '(റമദ്വാന്റെ) അവസാനത്തെ ഏഴു ദിവസങ്ങളിലായി സ്വഹാബികൾക്ക് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ സ്വപ്നത്തിൽ കാണിക്കപ്പെടുകയുണ്ടായി. അപ്പോൾ റസൂൽ തിരുമേനിﷺ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞു: 'നിങ്ങളുടെ സ്വപ്നങ്ങൾ അവസാനത്തെ ഏഴ് ദിവസങ്ങളിൽ ഒത്തുകൂടിയതായി ഞാൻ കാണുന്നു. അതുകൊണ്ട് അതിനെ ആർ കരുതിയിരിക്കുന്നുവോ അവൻ ഒടുവിലത്തെ ഏഴ് രാത്രികളിൽ കരുതിയിരുന്നുകൊള്ളട്ടെ.' (ബു; മു) നബി തിരുമേനിﷺ പ്രസ്താവിച്ചതായി വീണ്ടും ഇബ്നു അബ്ബാസ് (റ) ഉദ്ധരിക്കുന്നു: 'നിങ്ങൾ അതിനെ– അതായത് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെ– റമദ്വാന്റെ ഒടുവിലത്തെ പത്തിൽ അന്വേഷിക്കുവിൻ. എന്നുവെച്ചാൽ, ഒമ്പത് ബാക്കിയുള്ളപ്പോൾ, ഏഴ് ബാക്കിയുള്ളപ്പോൾ, അഞ്ച് ബാക്കിയുള്ളപ്പോൾ എന്നിങ്ങനെ.' (ബു.) ഇപ്പോൾ, ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ കൊല്ലംതോറും ആവർത്തിക്കപ്പെടുമെന്നതിൽ സംശയിക്കുവാൻ ന്യായമില്ലല്ലോ. എനി, അതുസംബന്ധിച്ചു നബിﷺ സ്വീകരിച്ചിരുന്ന പ്രത്യേക ചര്യകൾ എന്തായിരുന്നുവെന്ന് നോക്കാം:-

അബൂസഈദിൽ ഖുദ്രീ (റ) പറയുന്നു: 'റസൂൽﷺ റമദ്വാന്റെ ആദ്യത്തെ പത്തിലും, പിന്നെ നടുവിലത്തെ പത്തിലും 'ഇഅ്തികാഫ്' *(*)* ചെയ്യുകയുണ്ടായി. ഒരു തുർക്കിത്തമ്പുകെട്ടിയതിൽ വെച്ചായിരുന്നു അത്. പിന്നീട് അവിടുന്ന് തല പുറത്തുകാട്ടിക്കൊണ്ട് ഇങ്ങനെ അരുളിച്ചെയ്തു. 'ഞാൻ ഈ രാത്രിയെ തേടിക്കൊണ്ട് ആദ്യത്തെ പത്ത് ദിവസം 'ഇഅ്തികാഫ്' ചെയ്തു. പിന്നെ നടുവിലത്തെ പത്തും ചെയ്തു. പിന്നീട് എന്റെ അടുക്കൽ വന്നു *(**)* എന്നോട് പറയുകയുണ്ടായി: 'അത് അവസാനത്തെ പത്തിലാണെ'ന്ന്. ആകയാൽ, എന്റെ ഒന്നിച്ച് 'ഇഅ്തികാഫ്' ചെയ്തവർ അവസാനത്തെ പത്തിലും 'ഇഅ്തികാഫ്' ചെയ്തുകൊള്ളട്ടെ, ഈ രാത്രി എനിക്ക് കാണിച്ചു തരപ്പെട്ടു. (എങ്കി

(*) നമസ്കാരം, ദുആ, ദിക്ർ തുടങ്ങിയ ആരാധനകളിൽ ഏർപ്പെട്ടുകൊണ്ട് പള്ളിയിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതിനാണ് 'ഇഅ്തികാഫ്' (الاعتكاف) എന്ന് പറയുന്നത്. ഇത് എല്ലാ കാലത്തും നല്ലതാണെങ്കിലും റമദ്വാനിൽ പ്രത്യേകം സുന്നത്താകുന്നു.

(**) മലക്ക് മുഖേന അറിവ് നൽകപ്പെട്ടു എന്ന് താൽപര്യം.

ലും) പിന്നീട് എനിക്ക് അത് വിസ്മരിക്കപ്പെടുകയുണ്ടായി......' (ബു; മു.) ആഇശഃ (റ) പ്രസ്താവിക്കുന്നു: 'അവസാനത്തെ പത്തിൽ റസൂൽ തിരുമേനിﷺ മറ്റൊന്നിലുമില്ലാത്തത്ര ഉൽസാഹം (ആരാധനാ കർമങ്ങളിൽ) ഉൽസാഹിച്ചു വന്നിരുന്നു.' (മു.) ആഇശഃ (റ)യിൽ നിന്ന് ഇങ്ങനെയും നിവേദനം ചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു: ഞാൻ ചോദിച്ചു: 'അല്ലാഹുവിന്റെ റസൂലേ, കണ്ടുവോ? ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ ഏത് രാത്രിയിലാണെന്ന് എനിക്ക് അറിവായാൽ അതിൽ ഞാൻ എന്താണ് പറയേണ്ടത്?' തിരുമേനി പറഞ്ഞു: اللهُمَّ انك عفو تحب العفو فاعف عَنِى (അല്ലാഹുവേ, നീ മാപ്പ് നൽകുന്നവനാണ്. മാപ്പു ചെയ്യുന്നത് നീ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. അതുകൊണ്ട് നീ എനിക്ക് മാപ്പ് നൽകേണമേ!) എന്ന് പറഞ്ഞുകൊള്ളുക' (അ; ജ; മി.) നബിﷺ പറഞ്ഞതായി അബൂഹുറയ്റഃ (റ) ഉദ്ധരിക്കുന്നു: 'സത്യവിശ്വാസത്തോടും (അല്ലാഹുവിൽ നിന്ന്) പ്രതിഫലം കണക്കാക്കിക്കൊണ്ടും ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിൽ ആരെങ്കിലും നിന്ന് നമസ്കരിക്കുന്നപക്ഷം അവന് അവന്റെ കഴിഞ്ഞുപോയ പാപം പൊറുക്കപ്പെടുന്നതാണ്.' (ബു; മു.)

ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ ഏത് രാത്രിയാണെന്ന് നബിﷺക്ക് കാണിച്ചുകൊടുക്കപ്പെടുകയുണ്ടായെന്നും, പിന്നീട് അത് വിസ്മരിക്കപ്പെടുകയാണ് ചെയ്തതെന്നും അബൂസഈദിൽ ഖുദ്രീ (റ)യുടെ ഹദീഥിൽ കണ്ടുവല്ലോ. ഈ വിഷയം ഉബാദത്തു(عبادة)ബ്നു സ്വാമിത്ത് (റ) ഇങ്ങനെ വിവരിക്കുന്നു: 'ഞങ്ങൾക്ക് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെക്കുറിച്ച് പറഞ്ഞുതരുവാനായി റസൂൽ തിരുമേനിﷺ പുറപ്പെട്ടുവന്നു. അപ്പോഴേക്കും മുസ്‌ലിംകളിൽ രണ്ടുപേർ തമ്മിൽ ഒരു വഴക്ക് (തർക്കം) നടക്കുകയുണ്ടായി. അപ്പോൾ തിരുമേനി പറഞ്ഞു: 'ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെപ്പറ്റി പറഞ്ഞുതരുവാൻ വേണ്ടിയാണ് പുറപ്പെട്ടുവന്നത്. അപ്പോഴേക്ക് ഇന്ന ആളും ഇന്ന ആളും തമ്മിൽ വഴക്ക് നടന്നു. അങ്ങനെ, അത് ഉയർത്തപ്പെട്ടു. അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള വിവരം എന്റെ ഓർമയിൽ നിന്ന് വിടുത്തപ്പെട്ടു. ഇത് നിങ്ങൾക്ക് ഗുണമായിത്തീർന്നേക്കാം. (ബു.)

മേലുദ്ധരിച്ച പ്രബലമായ ഹദീഥുകളിൽ നിന്ന് നമുക്ക് പല കാര്യങ്ങളും ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണ്.

(1) ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ കൊല്ലംതോറും ഉണ്ടായിരിക്കും. ക്വുർആൻ അവതരിച്ച ആ ഒരേ ഒരു രാത്രിയെപ്പറ്റി മാത്രമല്ല ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ എന്ന് പറയുന്നത്.

(2) അത് മിക്കവാറും റമദ്വാന്റെ ഒടുവിലത്തെ പത്തിൽ -വിശേഷിച്ചും അതിലെ ഒറ്റയായ രാത്രികളിൽ- ഒരു രാത്രിയായിരിക്കും.

(3) എന്നാൽ, അത് ഏത് രാത്രിയാണെന്ന് നിർണയിച്ച് പറയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. അത് ഇന്ന രാത്രിയാണെന്നുള്ള വിവരം നബിﷺക്ക് ലഭിക്കയുണ്ടായി. പിന്നീട് അല്ലാഹു അത് മറപ്പിച്ചു കളയുകയാണുണ്ടായത്.

(4) അങ്ങനെ മറപ്പിച്ചു കളഞ്ഞത് (താഴെ പറയുന്നതുപോലെയുള്ള കാരണത്താൽ) സമുദായത്തിന് ഗുണകരമായിരിക്കുന്നതുമാകുന്നു.

(5) റമദ്വാൻ മാസത്തിൽ- പ്രത്യേകിച്ചു ഒടുവിലത്തെ പത്തിൽ- 'ഇഅ്തികാഫ്' ചെയ്യുന്നത് നബിﷺയുടെ സുന്നത്താകുന്നു.

(6) അനുഭവപൂർവമായ വല്ല അടയാളങ്ങൾ മുഖേനയും ആ രാത്രിയെ തിരിച്ചറിയുവാൻ സജ്ജനങ്ങളായുള്ള ചിലർക്ക് സാധിച്ചെന്ന് വരാം.

(7) എല്ലാ കൊല്ലത്തിലും ഒരു നിശ്ചിത തിയ്യതിക്ക് മാത്രമായിരിക്കും അതെന്ന് കരുതുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല.

പ്രസ്തുത രാവ് ഏത് ദിവസമായിരിക്കുമെന്ന വിവരം നബിﷺയുടെ ശ്രദ്ധയിൽ നിന്ന് അല്ലാഹു വിടുത്തിക്കളഞ്ഞത് സമുദായത്തിന് ഗുണമാണെന്ന് പറഞ്ഞതിന്റെ സാരം ഇതാണ്: ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ ഇന്ന ദിവസമാണെന്നറിഞ്ഞാൽ ജനങ്ങൾ ആ ഒരു ദിവസം മാത്രമേ അതിനെ പ്രതീക്ഷിക്കുകയും, ആരാധനാകർമങ്ങളിൽ പ്രത്യേകശ്രദ്ധ പതിക്കുകയും ചെയ്കയുള്ളൂ. അതറിയാത്തപക്ഷം, ആ രാത്രിയാവാൻ സാദ്ധ്യതയുള്ള എല്ലാ ദിവസവും അത് പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ട് അവർ പുണ്യകർമങ്ങൾ ചെയ്യാൻ ഇടയാകുന്നതാണ്. അങ്ങനെ, കൂടുതൽ പുണ്യവും പ്രതിഫലവും നേടുവാൻ അത് കാരണമായിത്തീരും. ഈ വസ്തുത മുസ്‌ലിം (റ) ഉദ്ധരിച്ച ഒരു ഹദീഥിൽനിന്ന് മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിയും അതിപ്രകാരമാണ്:-

സിർറുബ്നുഹബ്ശ് (زربن حبش رض) പറയുന്നു: ഉബയ്യുബ്നു കഅ്ബ് (റ)നോട് ഞാൻ ചോദിച്ചു: നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻ ഇബ്നുമസ്ഊദ് (റ) 'കൊല്ലം മുഴുവനും (രാത്രി സുന്നത്ത്) നമസ്കാരം നിർവ്വഹിച്ചാൽ ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ പ്രാപിക്കാം' എന്ന് പറയുന്നുവല്ലോ? അപ്പോൾ അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: 'ജനങ്ങൾ ഒഴിഞ്ഞു നിൽക്കാതിരിക്കുവാൻ ഉദ്ദേശിച്ചാണത് (അദ്ദേഹം അങ്ങനെ പറയുവാൻ കാരണം അതാണ്.) നിശ്ചയമായും അദ്ദേഹത്തിനറിയാം, അത് റമദ്വാനിലാണെന്നും, ഒടുവിലത്തെ പത്തിലാണെന്നും. ഇരുപത്തേഴിന്റെ രാത്രിയാണെന്നും.' പിന്നീട് ഉബയ്യ് (റ) ശപഥം ചെയ്തു പറഞ്ഞു: അത് ഇരുപത്തേഴിന്റെ രാത്രിയാണെന്ന്. അപ്പോൾ ഞാൻ ചോദിച്ചു. 'എന്തിനെ ആസ്പദമാക്കിയാണ് നിങ്ങളിത് പറയുന്നത്'? അദ്ദേഹം പറഞ്ഞു: 'റസൂൽ ﷺ ഞങ്ങൾക്ക് പറഞ്ഞുതന്ന അടയാളത്തെ (ആസ്പദമാക്കി)യാണ്. അതായത്, അന്ന് സൂര്യൻ രശ്മികൂടാതെ ഉദയം ചെയ്യുന്നതിനെ (മു.)

ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിൽ അനുഭവപ്പെട്ടേക്കാവുന്ന ചില അടയാളങ്ങൾ നബിﷺ അവർക്ക് ചൂണ്ടിക്കാട്ടിക്കൊടുത്തിരിക്കുമെന്ന് ഈ ഹദീഥിൽനിന്ന് മനസ്സിലാകുന്നു. അങ്ങനെ, താൻ കണ്ട ഒരു അടയാളത്തെ ആസ്പദമാക്കിയാണ് ഉബയ്യ് (റ) അത് ഇരുപത്തേഴിന്റെ രാവാണെന്ന് ഉറപ്പിച്ചു പറഞ്ഞത്. പ്രസ്തുത അടയാളങ്ങൾ എല്ലാവർക്കും മനസ്സിലായേക്കാമെന്നോ അനുഭവപ്പെട്ടേക്കാമെന്നോ വിചാരിക്കാവുന്നതല്ല. അല്ലാഹു അനുഗ്രഹിച്ച പുണ്യവാൻമാരായ ആളുകൾക്ക് ഏറെക്കുറെ ചിലതൊക്കെ ഗ്രഹിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞെന്നുവരാം: അത്രമാത്രം. എന്നാൽ, ഉബയ്യ് (റ) ഇരുപത്തേഴിന്റെ രാത്രി എന്ന് നിജപ്പെടുത്തിപ്പറഞ്ഞതുപോലെ, മറ്റ് ചില രാത്രികളെ നിർണയിച്ചുകൊണ്ടുള്ള ചിലരുടെ രിവായത്തുകൾ വേറെയും കാണാം. അതുകൊണ്ടാണ് ആ രാത്രി- മേലുദ്ധരിച്ച ഹദീഥുകളിൽ കണ്ടതുപോലെ- റമദ്വാൻ ഒടുവിലത്തെ പത്തിന്റെ ഒറ്റയായ രാത്രികളിലായിരിക്കുമെന്നും, അത് ഏത് രാത്രിയാണെന്ന് നിജപ്പെടുത്താവതല്ലെന്നും ഭൂരിപക്ഷം പണ്ഡിതൻമാരും അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതും.

വെള്ളിയാഴ്ച ദിവസം വളരെ ചുരുങ്ങിയ ഒരു സമയമുണ്ടെന്നും, ഒരു മുസ്‌ലിമും നമസ്കാരത്തിലായി പ്രാർത്ഥിച്ചുകൊണ്ട് ആ സമയം കഴിച്ചുകൂട്ടിയാൽ പ്രാർത്ഥനക്ക് ഉത്തരം കിട്ടാതിരിക്കുകയില്ലെന്നും നബിﷺ അരുളിച്ചെയ്തതായി ബുഖാരിയും മുസ്‌ലിമും (റ) രേഖപ്പെടുത്തിയിട്ടുണ്ട്. ലൈലത്തുൽ ക്വദ്റിനെപ്പോലെത്തന്നെ ഈ സമയവും ഏതാണെന്ന് നിജപ്പെടുത്തപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ഇതും നമ്മുടെ നന്മക്കുവേണ്ടിതന്നെ അല്ലാഹു ചെയ്ത ഒരു അനുഗ്രഹമാകുന്നു. ആ സമയവുമായി യോജിച്ചേക്കുമെന്ന പ്രതീക്ഷയോടെ കൂടു

തൽ സമയം നമസ്കാരവും പ്രാർത്ഥനയും നടത്തുവാൻ ഇതും പ്രേരകമാകുമല്ലോ. ഇത്തരം കാര്യങ്ങളിൽ അന്തർഭവിച്ച രഹസ്യങ്ങൾ മനസ്സിലാക്കുവാനും, അവയിലടങ്ങിയ നന്മകൾ നേടുവാനും എല്ലാവർക്കും ഭാഗ്യം സിദ്ധിച്ചെന്ന് വരികയില്ല. നിഷ്കളങ്കവും സുദൃഢവുമായ വിശ്വാസവും, അതിന്റെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ സൽക്കർമം വർദ്ധിപ്പിക്കുവാനുള്ള അത്യുൽസാഹവും ഉള്ളവർക്ക് അല്ലാഹു അതിന് തൗഫീക് നൽകുന്നതായിരിക്കും.

വിശുദ്ധ ക്വുർആന്റെ അവതരണം ഉണ്ടായ രാത്രി ആ ഏകകാരണം കൊണ്ടുതന്നെ- മറ്റൊരു മഹത്വവും പരിഗണിക്കപ്പെടാതിരുന്നാൽപോലും- എല്ലാ കാലത്തും മുസ്ലിംകൾ പ്രാർത്ഥനകളും സൽക്കർമങ്ങളും മുഖേന ഓർമ പുതുക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുവാൻ അർഹതയുള്ള ഒരു രാത്രിയാണ് ലൈലത്തുൽ ക്വദ്ർ. എന്നിരിക്കെ, അല്ലാഹുവും, അവന്റെ റസൂലും ഇത്രയധികം ആദരവും ബഹുമാനവും കൽപിച്ചിട്ടുള്ള ആ പുണ്യരാത്രിയെ അവഗണിക്കൽ ഒരു മുസ്ലിമിന് ഒരിക്കലും യോജിക്കുന്നതല്ല. അതിനെ ആദരിക്കേണ്ടതും, അതിൽ ആചരിക്കേണ്ടതും എപ്രകാരമാണെന്ന് അല്ലാഹുവിന്റെ റസൂൽ കാണിച്ചും പറഞ്ഞും തന്നിട്ടുണ്ട് താനും.അപ്രകാപരമല്ലാതെ മറ്റേതെങ്കിലും തരത്തിൽ ഇന്ന് കാണുന്നതുപോലെയുള്ള പ്രത്യേക ആചാരങ്ങളോ ചടങ്ങുകളോ മാമൂലുകളോ വഴി ആദരിച്ചിട്ടും ആചരിച്ചിട്ടും ഫലമില്ല. ഫലമില്ലെന്ന് മാത്രമല്ല, അതെല്ലാം മതത്തിൽ സ്വന്തം വക കൂട്ടിച്ചേർക്കലുമാകുന്നു. മതത്തിൽ കൂട്ടിച്ചേർക്കലാകട്ടെ, ദുർമാർഗവുമാണ്. (كل محدثة بدعة، وكل بدعة ضَلاَلَة)

ومن الله التوفيق لما يحب ويرضى